

VREDESOPVOEDING OP SCHOOL

Enigszins met gemengde gevoelens begin ik aan dit artikel. Gemengde gevoelens, omdat ik schrijf voor een publiek van onderwijsvakmensen, terwijl ik zelf uit de socio-kulturele hoek kom ; omdat ik schrijf over een thema dat tegenwoordig zo modieus is, dat de angst bestaat dat het even vlug weer voorbij zal zijn als de rages van de hoelahoep, het skateboard of de E.T.-poppetjes ; omdat ik schrijf over een thema waar mensen vlug voor warm lopen, maar zich in hun enthousiasme nogaleens te buiten gaan aan ondeskundigheid en indoktrinatie waarna ze, na een keer het deksel op de neus gekregen te hebben, de hele idee van vredesopvoeding maar laten vallen als "irrelevant".
Wat betekent dat dan, vredesopvoeding ?

Vrede is meer dan geen oorlog

Je kan natuurlijk ettelijke boekdelen vullen met het antwoord, of beter de antwoorden, op deze vraag - dit is trouwens al gebeurd. Laten we het er in de kontekst van dit artikel maar bij houden dat Vredesopvoeding een leerproces is waarbij mensen leren omgaan met conflicten, zonder geweld, of bedreiging met geweld, te hoeven gebruiken om tot een oplossing te komen.

Misschien stelt deze definitie u wat teleur. Misschien zag u de dingen grootser en wou u uw klas motiveren om op staande voet een motie tegen kernwapens goed te keuren. Dit blijft natuurlijk uw goed recht, maar heeft m.i. slechts in zeer geringe mate met vredesopvoeding te maken.

Vrijwel iedereen is het erover eens dat vrede meer is dan geen oorlog, en verder gaat dan een louter militaire aanduiding van een bepaalde toestand in (een) bepaald(e) land(en), op een bepaald moment.

Vredesopvoeding is dan ook meer dan informatie over oorlogsen wapeningsstoelstanden. Vredesopvoeding als leerproces houdt in : het verwerven van kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden om op een geweldloze manier conflicten te kunnen oplossen, of er op zijn minst mee te kunnen omgaan. Dit betekent dat al wie vredesopvoeding op school wil integreren steeds met de totale leerling-in-zijn-omgeving rekening zal moeten houden. Vredesopvoeding is dus niet het volstoppen met kennis aangaande het preciese aantal raketten waarover Russen en Amerikanen beschikken.

Overigens, voor ik verder ga, zie ik vredesopvoeding helemaal niet als een apart vak, of als iets waar de leraar, als ie tijd heeft, eens even de aandacht op kan vestigen. Goed onderwijs is vredesonderwijs. Elke vorm van onderwijs waar de leerling als persoon, en niet als object, benaderd wordt en waar, naast cognitieve, aandacht is voor conatieve,

sensitieve en affectieve elementen, is vredesonderwijs. Het gaat immers om leren samen-leven, in harmonie met zichzelf en zijn omgeving. Uiteraard trap ik hier enkele open deuren in, maar het leek me juist om deze benadering in een artikel rond vredesopvoeding nog eens onder de aandacht te brengen. U zal trouwens merken dat aspecten van vredesopvoeding makkelijk integreerbaar zijn in bestaande vakken, en dat daardoor de hierboven geschetste benadering niet zo moeilijk is als we doorgaans denken.

Goed onderwijs is vredesonderwijs

Als ik over vredesopvoeding op school denk, meen ik dat best een aantal leerkrachten werkafspraken maken met elkaar. Ook hier geldt : de enkeling is een drenkeling, en wie slechts binnen het kader van zijn of haar lessen "aan vredesopvoeding wil doen" mag niet hopen hier een noemenswaardig effect mee te bereiken. Anders kan het worden indien men er gezamenlijk met collega's een soort project kan van maken, niet in de ondertussen klassiek geworden opvatting van projectonderwijs, maar meer als gezamenlijk uitgangspunt, als gemeenschappelijk referentiekader waarnaar iedere leerkracht kan verwijzen, zodat noch de leerkrachten, noch de leerlingen de draad kwijt raken.

Prof. C. De Keyser - eminent pedagoog, en in sommige kringen al bedacht met de bijnaam "the godfather of peace education" ontwierp zo'n referentiekader, waarbij plots heel wat losse elementen op hun plaats vallen.

Eerder dan de begrippen "negatieve vrede" en "positieve vrede" of "kleine" en "grote" vrede te gebruiken, spreekt De Keyser van minimale en optimale vrede. Minimale vrede omschrijft hij als "vrede op zijn smalst", d.w.z. geen oorlog, stop aan de wapenwedloop, gecontroleerde onderhandelingen, afbouwen van stereotiepen en vooroordelen, enz. Optimale vrede wordt dan vrede, als positief dynamisch ideaal. Hieronder vallen bvb. respect voor en realisatie van mensenrechten, een nieuwe internationale economische orde, de opbouw van kommunikatiemogelijkheden, hulp voor de zwaksten e.d.

Het voordeel van De Keyser's schema is dat hij een overzicht maakt op micro-, meso- en macroschaal, m.a.w. gaande van vredesbevorderende initiatieven waar individuen in hun eigen milieu kunnen aan werken tot aan supranationale initiatieven waar de regeringen en bvb. de Verenigde Naties werk moeten van maken.

Dit schema ziet er als volgt uit :

OPTIMALE VREDE Vrede als een positief dynamisch ideaal	MINIMALE VREDE Basisnoodzakelijke voorwaarden
<p style="text-align: center;">MACROSCHAAL</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ontwikkelen van respect voor, en bescherming en uitvoering van de Rechten van de Mens. - Verwezenlijking van een internationale sociokulturele, politieke, economische en ekologische orde, gebaseerd op fundamentele mensenrechten en behoeften. - Aanvullende maatregelen om ontwikkeling te bevorderen. - Opbouwen van internationale structuren en instellingen om deze doelstellingen d.m.v. wettelijke overeenkomsten te realiseren. - Bevorderen van een Noord-Zuid evenwicht. 	<ul style="list-style-type: none"> - Onmiddellijk beëindigen van internationale gewapende conflicten d.m.v. een "staakt-het-vuren" en onderhandelingen. - halt aan de wapenwedloop. - progressief afbouwen van kernwapens. - omschakeling van de multinationale wapenindustrie. - afbouwen van vijandsbeelden en stereotiepen, vnl. in Oost-West relaties. - Oprichten van internationale veiligheids- en controle instellingen. - ontwikkelen van internationale verstandhouding. - Ontwikkelen van alternatieve sociale verdedigingssystemen.
<p style="text-align: center;">MESOSCHAAL</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nationale ratificatie en toepassing van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, speciaal voor gemarginaliseerden. - verwezenlijking van een rechtvaardige nationale of regionale sociokulturele, politieke en economische orde. - zorg voor, en bescherming van het leefmilieu. - promotie van gemeenschapsontwikkeling en participerende democratie. - oprichting van kommunikatienet-ten en coöperatieven 	<ul style="list-style-type: none"> - onmiddellijk stoppen van burgeroorlogen en starten met gecontroleerde onderhandelingen. - wettelijke maatregelen tegen privé-milities en privé-wapenbezit. - afbouwen van intranationale groepsstereotiepen en vooroordelen. - opbouwen van wettelijke systemen voor binnenlandse konfliktoplossingen. - omschakeling van nationale wapenindustrie.

OPTIMALE VREDE Vrede als een positief dynamisch ideaal	MINIMALE VREDE Basisnoodzakelijke voorwaarden
<p>MICROSCHAAL</p> <ul style="list-style-type: none"> - bevorderen van respect voor mensenrechten in intermenselijke relaties : niet-autoritaire relaties en structuren in familie, school en groepsleven. - zorg voor gezondheidsopvoeding en persoonlijke ecologie. - bevorderen van zelfhulp, en aanvullende hulp voor de zwaksten. - werken aan efficiënte samenwerking en communicatievaardigheden. 	<ul style="list-style-type: none"> - vermijden van psychisch of fysisch geweld bij konfliktoplossingen. - de onderliggende krachten onderkennen bij agressie-vertoon. - opbouwen van geweldloze technieken en vaardigheden. - stimuleren tot het wegwerken van misverstanden, vooroordelen en stereotypen.

(naar C.C. DE KEYSER, tijdens European Red Cross Youth seminar on Peace Education, Dworp, 3 - 10/09/83)

Wie even doordenkt als leerkracht ziet meteen dat een of ander, of meerdere elementen uit dit schema prima verwerkbaar zijn binnen de bestaande vak-indelingen. Enkele voorbeelden:

- 1) in de vakken moedertaal, talen en maatschappelijke vorming :
 - werken rond vooroordelen, racisme, communicatietechnieken, waarden en normen. Bevorderen van luistergedrag, samenwerking, leren onderhandelen, oefenen in het nemen van democratische groepsbeslissingen.
 - kennis bieden rond mensenrechten, werking van internationale organisaties ; wegwerken van typische "vijandsbeelden".
- 2) voor dezelfde vakken, maar ook voor geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, scheikunde e.d. :
 - inzicht in Noord-Zuid/Oost-West structuren ; in de oorzaken van gewapende conflicten ; verschillen armrijk/industrielanden-ontwikkelingslanden ...
 - info over energie en voedselvoorraden ; invloed van industrialisering op het milieu ; kernwapens, ...
- 3) - bespreekbaar maken van de huidige handelsstructuren, de nieuwe internationale economische orde. Uitleg over conferenties zoals UNCTAD, enz.

Belangrijk bij dit alles lijkt me vooral de manier waarop deze elementen naar voor gebracht worden. Wie even wat "vredesopvoeding" wil afdreunen en laten van buiten leren kan er natuurlijk maar beter niet aan beginnen. Zoals eerder gesteld gaat het bij vredesopvoeding om een totaal leerproces. De leerling hoeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens niet uit het hoofd te kennen, maar ze begrijpen, en de samenhang leren zien tussen zijn eigen gedrag, het milieu waarin hij leeft en de maatschappelijke

zinggeving voor zo'n verklaring. Bijgevolg dienen we methoden te gebruiken, even goed of het om moedertaal dan wel om ekonomie gaat, die de leerlingen in staat stellen de aangebrachte stof in zijn ervaringswereld op te nemen. Of, om even een Chinese zegswijze te debiteren : "Wat ik hoor, dat vergeet ik. Wat ik zie, dat onthou ik. Maar wat ik doe, dat begrijp ik !"

Bijzonder geschikt in dit verband zijn een aantal spelvormen. In ieder leerproces kan spel een specifieke functie hebben ; over 't algemeen lopen we met de puriteinse idee rond dat leren een ernstige zaak is, en dat er met leren niet gelachen mag worden. Dit is een ernstige misvatting. Het is dikwijls precies het plezierig karakter van het spel dat aanzet tot engagement, tot leren zelf. Spelen verhoogt de interesse en het engagement. Bovendien is spelen ook leren, gewoon al door de effectieve participatie van de leerling.

Er zijn in de laatste jaren een heel aantal rollen-, situatie- en simulatiespelen ontwikkeld die bij vredesopvoeding zeer goed bruikbaar zijn, en die diverse aspecten behandelen, van communicatie tussen individuen tot wereldhandel. Wie daarvoor interesse heeft kan best eens langslopen bij het Vredescentrum (Pax Christi), Kerkstraat 150 te Antwerpen, dat vermoedelijk het meest volledige overzicht van methodieken kan bieden. Ook in de betere boekhandel en in de meeste wereldwinkels stelt men tegenwoordig mappen met vredesspelen beschikbaar.

Persoonlijk pleit ik echter meer voor het zelf ontwikkelen van didaktische werkvormen. Op die manier kan men werkelijk "maatwerk" leveren. Op basis van het aantal leerlingen, de aard van de vakken van de meewerkende leerkrachten en de faciliteiten die de school kan bieden, kan men zo programma's en spelen gaan verzinnen die volledig geïntegreerd zijn in het schoolgebeuren.

Een goed voorbeeld hiervan waren de UNCTAD-simulaties die in verschillende scholen zijn uitgevoerd.

Het is binnen het kader van dit artikel echter helaas onmogelijk om verder in te gaan op de vraag hoe je zelf zo'n programma's maakt. Verschillende vormingsinstellingen richten regelmatig cursussen rond deze materie in, en ik neem aan dat ook in onderwijskringen hierrond bijscholingen gevolgd kunnen worden.

Slotbedenking

Tot slot nog volgende bedenking : in meer en meer scholen begint men rond vredesopvoeding te werken. Zeer recent nog pleitte de top van het katholiek onderwijs voor een verdere integratie van vredesopvoeding op school. Het is een verheugende vaststelling dat men zo met de vredesproble-

matiek begaan is. Eerder in dit artikel werd gevraagd om rekening te houden met de "totale leerling-in-zijn-omgeving". De school is een belangrijk element in de leefwereld van de leerling. Een mooi uitgangspunt voor vredesopvoeding op school zou dan ook kunnen zijn : "hoe vrede-vol is onze school ?"

En vergeef me dan het pessimistische einde van dit artikel over een hoopvolle tendens, maar ik vrees dat niet veel scholen bereid zullen zijn om a) deze vraag ernstig te bestuderen en b) er, met de antwoorden op zak, iets aan te gaan doen

Pol VERLACKT, Dendermondestraat 22, 2018 Antwerpen.